

Voorwoord

In dit tweede deel van de *ART-History*-reeks leer je over de kunst en cultuur aan de Europese hoven in de zestiende en zeventiende eeuw. De mens wordt zelfbewuster en er is ruimte om je te ontwikkelen tot begaafd kunstenaar in plaats van uitvoerend ambachtsman. De informatie uit je leerboek kun je toepassen bij de vragen van dit vragenblok.

Via de menubalk aan de linkerkant van je scherm kun je door de uitgave navigeren. Door op een afbeelding te klikken, kun je deze vergroten en volledig bekijken. Soms zie je pijltjes naast een afbeelding staan. Daarmee kun je een volgende afbeelding of filmpje bekijken terwijl je op dezelfde pagina blijft. Helemaal onderaan elke pagina kun je naar de vorige of volgende pagina doorklikken.

ART-History Hofcultuur

in de 16^e en 17^e eeuw

Onlinevragenblok

Blok 3 De positie van de kunstenaar

kst

ontwerpde kunstenaars

was mijn oogmerk toen ik in 1550 de *Levens van de beste en*
rdste kunstenaars uitgaf, daartoe aangezet door een ieders
ij terloops vermelde gelegenheid, maar ook, om de waarheid te
door een verheven gramschap bij de gedachte dat zoveel
zo lange tijd onvindbaar weggestopt was geweest en dat ook
ven. Naar het schijnt is het resultaat van al mijn inspanningen
blik geenszins onwelkom geweest, maar veeleer zo goed
men dat – nog daargelaten wat mij van vele zijden gezegd en
ven is – van de zeer grote oplage die destijds gedrukt werd,
ans in de boekhandel geen enkel exemplaar meer aantreft.
nmin is het mij te veel moeite geweest om, voorbijgaand aan
sten en moeiten, de portretten van de kunstenaars op te sporen
e voor hun levens te plaatsen, om de gedachtenis aan hen die
er in ere houd des te levendiger te doen zijn.

Giorgio Vasari, *De levens van de grootste schilders,*
ouwers en architecten (1568). Vertaling: Anthonie Kee, derde
998).

Lees de brontekst.

Vasari is waarschijnlijk de eerste die een dergelijk kunsthistorisch
overzicht schrijft. Hij beschrijft in zijn werk de levens van op dat
moment bekende – en veelal nog levende – kunstenaars. Hij vindt het
belangrijk om de kunstenaars bij naam te noemen en hun naam op te
tekenen voor de volgende generaties.

1. Waarom kunnen kunstenaars zich in de renaissance aan de
anonimiteit onttrekken? Geef twee redenen.
2. Leon Battista Alberti, Leonardo da Vinci en Michelangelo waren stuk
voor stuk een echte uomo universale.

Leg uit wat onder het begrip uomo universale verstaan wordt en leg
van een van deze mannen uit waarom hij een uomo universale was.

3. In de renaissance staat de veelzijdigheid van de uomo universale in
hoog aanzien.
Geef hiervoor een reden.

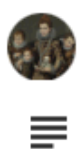
Bekijk de afbeelding.

De nieuwe humanistische levenshouding was niet voor iedereen
weggelegd. Het leven van de gewone mensen verandert nauwelijks.
Vrouwen hebben over het algemeen een ondergeschikte positie. Ook
van de vrouwen van hoge komaf wordt doorgaans geen hoge opleiding
of talent verwacht.

4. Leg aan de hand van de afbeelding uit hoe je kunt zien dat Lucrezia
Panciatici een uitzondering op deze regel is. Noem twee redenen.

Er waren uitstekende vrouwelijke kunstenaars in de renaissance en de
barok. Toch kennen wij op dit moment nog maar weinig van hen bij
naam.

5. Geef daarvoor twee mogelijke redenen.

- [i Voorwoord](#)
- [2 1 Nieuwe tijden >](#)
- [3 2 De samenleving ve... >](#)
- [4 3 Getekend naar het ... >](#)
- [5 4 Hoofs vermaak - ... >](#)
- [6 5 Marketing van de ... >](#)
- [7 6 Barokke paleizen v... >](#)
- [8 7 Barok totaaltheater... >](#)

Blok 6 Piëta

1 Michelangelo, *Piëta* (1499).

Brontekst

Een piëta is een voorstelling van Maria met de gestorven Christus op haar schoot. Het onderwerp past bij de kruisafname, de bewening of lamentatie en de graflegging van Christus, maar staat niet beschreven in de Bijbel. In de dertiende eeuw wordt het een veelvoorkomend thema in de religieuze kunst. Het woord piëta is afgeleid van het Latijnse pietas dat onder meer medelijden betekent.

Bekijk afbeelding 1 en lees de brontekst.

Michelangelo maakte dit levensgrote beeld al op jonge leeftijd in opdracht van kardinaal Jean Bilhès de Langraulas. De compositievorm draagt bij aan de rust die het beeld uitstraalt.

1. Welke vorm heeft de compositie en hoe draagt die compositievorm bij aan de rust van het beeld?

Bekijk afbeelding 2.

Michelangelo idealiseerde in zijn piëta de figuur van Maria omdat ze naar zijn zeggen de moeder van God is en "omdat alleen zo de reinheid en de maagdelijkheid van de Moeder Gods aan de wereld konden worden getoond".

2. Welk aspect van de vormgeving van de piëta ondersteunt deze bewering?

Michelangelo benadrukte de moeder-kindrelatie in dit beeld. Dat deed hij onder andere door aanpassing van de anatomie van de weergegeven figuren.

3. Leg uit hoe de kunstenaar deze relatie via de anatomie vorm heeft gegeven.

Michelangelo schreef in een gedicht: "Dood is niet het ergste zoals sommigen denken. Er is geen wolk die uw licht kan verduisteren. De wisselende uren kunnen u niet meer ontluisteren, toeval noch noodzaak leiden u nog langer." Deze dichtregels geven aan welke visie op de dood Michelangelo in zijn piëta wilde weergeven. Deze visie kwam ook tot uiting in de voorstelling van het beeld.

4. Leg uit welke visie op de dood Michelangelo in dit beeld wilde weergeven en noem een aspect van de voorstelling waaruit deze visie blijkt.

VWO

Michelangelo idealiseert zijn piëta bewust. Die visie sluit aan bij de eigentijdse renaissancevisie op schoonheid. Tegelijk gaf hij het beeld daarmee ook een spirituele inhoud mee.

5. Leg uit hoe het idealiseren van het beeld aansluit bij de visie van de renaissance op schoonheid. Leg ook uit welke spirituele inhoud het beeld hierdoor krijgt.

Blok 2 Castiglione en Machiavelli

1 BBC, *Niccolo Machiavelli*, fragment (2016).

Brontekst

Ik ben van mening dat de volmaakte hoveling een doel voor ogen moet hebben waarover tot nog toe niet is gesproken, namelijk door middel van de eigenschappen die hem door deze heren zijn toegeschreven de welwillendheid en het hart van de vorst zozeer voor zich te winnen, dat hij hem altijd de waarheid kan en zal zeggen omtrent alles wat deze behoort te weten, zonder vrees of angst hem te mishagen; en als hij weet dat die vorst ertoe neigt iets onbehoorlijks te doen, moet hij de moed hebben hem tegen te spreken en op tactvolle wijze gebruikmaken van de door zijn goede eigenschappen verworven gunst om hem elke verkeerde bedoeling uit het hoofd te praten en hem op het pad van de deugd te brengen. (...)

Ik ben van mening dat de hoveling met behulp van de innemende eigenschappen (...) de gunst van zijn vorst gemakkelijk kan en moet verwerven en diens sympathie zozeer moet winnen dat hij vrij toegang

Bekijk video 1 en lees de brontekst.

Machiavelli en Castiglione zijn allebei schrijver en product van hun tijd. Hun visie op hoe een vorst zich zou moeten gedragen, is echter heel verschillend.

1. Leg voor beide schrijvers uit hoe dat komt.

Bekijk video 2.

Castiglione gebruikt het woord 'sprezzatura', of 'esprit' voor een eigenschap die onmisbaar was voor iedere succesvolle hoveling in de zestiende en zeventiende eeuw. Ook nu komt zo iets nog wel van pas.

2. Wat betekent het woord esprit?

In het fragment beperkt het esprit zich tot een bepaald type vaardigheid.

3. Leg dit uit.

4. Leg uit waar in het fragment de juist gearriveerde markies vooral blijkt geeft esprit te bezitten.

De makers van de documentaire hadden een oud boek van een lang dode schrijver als onderwerp. Via de vormgeving van de video hebben ze de oude tekst toch dynamiek mee weten te geven.

5. Noem twee zaken waarmee ze dat bereikt hebben.

Blok 1 Barokmuziek

1 Claudio Monteverdi, *L'Orfeo*, fragment (1607).

Brontekst 1

L'Orfeo is een tragedie. De zanger Orpheus verliest zijn jong gestorven vrouw Eurydice door een slangenbeet. Verteerd door verdriet waagt hij zich in de onderwereld teneinde haar terug te krijgen. Met zijn smeekgezag weet hij Pluto (heerser over de onderwereld) te vermurwen. Eurydice mag mee terug, maar Orpheus mag niet naar haar omkijken tot ze weer buiten zijn. Verscheurd door twijfel aan het woord van de goden kijkt hij op het laatst toch om. Nu is hij zijn Eurydice voorgoed kwijt.

In de tweede akte van *L'Orfeo* verschijnt Messaggiera, een boodschapper. Ze brengt de noodlotstijding dat Eurydice overleden is na een beet door een gifslang. Haar onheilsbericht kondigt ze aan in met een viervoudige uitroep in recitatief:

Ahi, caso acerbo!	O gruwelijk onheil!
Ahi, fato empio e crudele!	O meedogenloos, wreed noodlot!

Een van de muziekgoepen in Italië rond de eeuwwisseling naar de zeventiende eeuw zijn de Camerata, waar onder anderen componist Jacopo Peri deel van uit maakt. Ze zijn verantwoordelijk voor de vernieuwingen in de muziek van de renaissance. Hun streven is het herscheppen van het klassieke theater, dat volgens hen muzikaal van karakter moest zijn geweest.

1. Leg uit waarom het initiatief van de Camerata goed past in de denkwereld van het renaissance-Italië.

2. Leg uit waarom het streven van de Camerata nauwelijks mogelijk en erg speculatief was.

Onder andere door de inspanningen van de Camerata ontstond een toenemende behoefte aan muziek die dramatisering mogelijk maakte. Het leidde tot nieuwe ontwikkelingen in de muziek.

3. Noem drie van deze ontwikkelingen.

Bekijk video 1 en lees brontekst 1.

Een drama heeft een verhaallijn en daarmee veel tekst. Alles zingen is een onmogelijke opgave en kost te veel tijd. Monteverdi vond daar een muzikale oplossing voor: het recitatief.

4. Leg uit wat onder een recitatief wordt verstaan.

Beluister fragment 1.

Even later zingt het vijfstemmige koor dezelfde tekst op dezelfde melodie. Dit keer is deze minder een uiting van smartelijk gevoel dan de eerste keer bij Messaggiera.

5. Geef aan waardoor dit veroorzaakt wordt. Noem twee aspecten.

Beluister fragment 2 en lees brontekst 2.

6. Leg aan de hand van audiofragment 1 en 2 en beide bronteksten uit wat de twee rollen van het koor zijn.

Monteverdi was zich bewust van het feit dat met alleen recitatief een muzikaal drama erg droog zou worden en minder interessant voor zijn publiek. Daarom voegde hij als variatie andere zangstukken toe. Het werden de voorlopers van de aria.

7. Leg uit wat een aria is.

Bekijk video 2.